

kirjoituksiin eli Tooraan kokonaisuudessaan”.

Siunauksen sateessa Niemelä toteaa Samuelin kutsumiskertomukseen liittyen (jaa 8), että itämaiden kertomusperinteelle tyypilliseen tapaan tässäkin kertomuksessa esiintyy kolminkertaisen toiston teema (s. 79). Mielestäni tätä seuraava päätelmä menee ehkä liian teologisoinnin puolelle, kun esitetään, että toisella kirjoittaja haluaisi korostaa Jumalan puhuttelun tunnistamisen työläyttä tai Eelin hitautta ymmärtää Jumalan puhuttelua pappeudesta huolimatta. Ehkä kolminkertainen toisto palveli itse kertomuksen narratiivia ja sen intensiteetin kasvua.

Siunauksen sateessa Niemelä pohtii arvokeskustelua ja arvojohtajuutta (s. 203–204). Hänen mielestään ”arvojohtajuus vaatii kestäviä perusteita ja laajaa perusnäkemystä elämän oikeasta ja väärästä, hyvältä ja pahasta. Arvioinnin perusteena täytyy pysyä Jumalan sanan”. Jumalan sana arvioinnin perusteena on vähintään ongelmallinen sen vuoksi, että Raamatusta löytyy niin moneen yhteiskunnalliseen tilanteeseen liittyvää ja moneen suuntaan johtavaa materiaalia. Mielestäni on myös tärkeää, että nykyajan tilanteesta käsin voidaan selvästi sanoa, että osa Raamatun teksteistä on ristiriidassa sen kanssa, mitä nykyään ymmärrämme vaikkapa ihmisarvolla ja sukupuolten välisellä oikeudenmukaisuudella. Näitä kysymyksiä ei voi sivuuttaa yhteiskunnallisessa keskustelussa, muttei myöskään kirkon sisällä.

Hieman samaan asiaan liittyy niin ikään *Siunauksen sateessa* toteamus siitä, että eettisissä kysymyksissä pitäisi Vanhan testamentin lisäksi aina kysyä, opettaako Uusi testamentti asiasta toisin (s. 173). Kysymistä ei voi jättää edes tähän, vaan tämän jälkeen pitää vielä kysyä, ymmärrämmekö asian nykypäivänä samalla tavalla kuin Uuden testamentin aikana vai onko välillä tapahtunut sellaisia muutoksia, jotka vaikutta-

vat myös raamatuntulkintaan, usein mainittuna esimerkkinä orjuus. Toivottavasti Niemelän kommentarit kutsuvat omalta osaltaan ihmisiä kysymään näitä kysymyksiä niin Vanhan testamentin, Uuden testamentin kuin nykypäivänkin valossa.

ELINA PERTTILÄ
TEOL. TRI, JÄRVENPÄÄ

HINDY NAJMAN
Losing the Temple and Recovering the Future: An Analysis of 4 Ezra.
Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
193 s.

Miten juutalainen yhteisö säilytti elinvoimaisuutensa, kun sen keskeinen instituutio – Jerusalemin temppeli – tuhoutui roomalaissoidan melskeissä? Oxfordin yliopiston professori Hindy Najman tarkastelee kysymystä 4. Esran kirjan valossa teoksessaan *Losing the Temple and Recovering the Future*. Kirjaa koskeva tutkimus on pitkälti käsitellyt sitä, onko teksti juutalainen vai kristillinen. Kysymys on ymmärrettävä, sillä kirjalla on takanaan monimutkainen tekstinvälitysprosessi. Najman kuitenkin valitsee tuoreen tulokulman ja pureutuu varhaisemman perinteen reseptioon. Mikä tehtävä 4. Esran kirjan edeltäjillä, erityisesti eksiililä ja Toisen temppelin ajan perinteillä, on teoksessa kuvatussa juutalaisuuden ”uudelleenkäynnistämässä” (reboot)?

Vuoden 100 jKr. tienoilla laadittu teoksen tapahtumat sijoittuvat fiktiivisesti ensimmäisen temppelin tuhon jälkeiseen aikaan 500-luvulla eKr. mutta kuvaavat Toisen temppelin tuhon (70 jKr.) synnyttämää reaktiota. Esran kerrotaan olevan Babylonian pakkosiirtolaisuudessa, minä lisäksi hänellä on tärkeä rooli Tooran uudelleenantajana. Muut yhte-

ydet Esran ja Nehemian kirjoihin jäävät ohuiksi: Esra ei osallistu temppelin uudelleenrakentamiseen, eikä näyttämölle astu muita Raamatun kirjoista tuttuja hahmoja.

Historiallisten muistumien myötä teoksen keskeisiä käsitteitä ovat kuitenkin tuho ja pakkosiirtolaisuus. Najman ei ole kiinnostunut eksiilistä historiallisena tapahtumana vaan paneutuu sen varhaiseen tulkintaan. 4. Esran kirjan asiayhteydessä tämä tarkoittaa niitä tapoja, joilla menneisyys pakkosiirtolaisuudessa kuviteltiin, jotta tulevaisuus ja jälleenrakennus näyttäytyisivät mahdollisilta myös traagisen Toisen temppelin tuhon jälkeen.

Tutkimuksen tavoitteiden ohella johdannossa esitellään sen teoreettinen kehys. Najman hyödyntää filosofi Walter Benjaminin käsitystä tähtikuvioista, joka koostuu eri elementeistä mutta kokonaisuutena ilmentää jotakin ideaa. Myös 4. Esran kirjan piirteistä, jotka kaikki juontavat juurensa sen edeltäjiin, muodostuu tähtikuvio. Najman ei kuitenkaan halua yhdistää tätä kuviota mihinkään käsitteeseen, kuten kirjalliseen lajiin. Näin sen ei tarvitse täyttää tiettyjä kriteerejä, vaan kyse on pikemminkin tavasta hahmottaa partikulaari tapaus käsitteellisestä näkökulmasta.

4. Esran kirjasta piirtyvän tähtikuvion idea tiivistyy tuhon ja ilmoituksen väliseen yhteyteen. Najman selittää, kuinka ensimmäisen temppelin menetyksellä vaikutettiin käsitykseen jumalallisesta ilmoituksesta: profetia instituutioon lakkasi, mutta profetian ainekset eivät kadonneet. Tuhosta ei koskaan selvitty täysin, mutta jumalallinen ilmoitus jatkui Toisen temppelin kaudella esimerkiksi välittäjäenkeliä, unien, symbolisten näkyjen ja inspiroidun tulkinnan muodossa.

Kutakin tähtikuvion osaa tarkastellaan yhdessä pääluvussa. Toisen luvun keskiössä on henkilöahmo, jonka tulee selviytyä temppelin – ja sen myötä koko maailmanjärjestyksen – tuhosta. Esran hahmo it-

se asiassa rakentuu tuhon raunioille. Vaikka päähenkilö samastuu ensisijaisesti Esraan, hänen kuvauksessaan yhdistyy myös Hesekielin, Jobin, Danielin ja jopa Mooseksen piirteitä; näistä kolme ensimmäistä on poimittu teksteistä, jotka heijastelevat ensimmäisen temppelin tuhon jälkimaininkeja. Vallitseviksi uuden Esran kuvauksessa muodostuvat kirjurin- ja profeetalliset piirteet.

Rakentaen aiemman, Mooseksen hahmoa käsittelevän tutkimuksensa varaan, Najman argumentoi, että teos ei ole Esran nimiin laitettu "vääreännös", vaan se tulee ymmärtää osana häneen liitettyä diskursia. Najman vetoaa filosofi Stanley Cavellin käsitteeseen "moraalinen perfekcionismi" (moral perfectionism) ja esittää, että kirjoittaja pyrkii ylittämään tuhomuistojen herättämän trauman emulaation avulla. Tilanteessa, jossa temppele on jälleen menetetty, hän itse ja hänen yleisönsä voivat saavuttaa täydellisyiden jäljittelemällä esimerkillisen hahmon toimintaa. Kriisin keskellä kirjoittaja haluaa siten sekä uudistaa menneisyyden hahmon arvovallan että ohjata lukijaa, jotta hän kokisi päähenkilön kaltaisen muutoksen epätoivon täyttämästä kyselijästä henkilöksi, joka on valmis vastaanottamaan Tooran ja uudistamaan Israelin liiton.

Kolmas pääluku käsittelee kirjoitusten hyödyntämistä 4. Esran kirjassa. Kirjoituksilla Najman viittaa niin myöhemmin kanonisoituihin kuin muihin teksteihin, jotka tuolloin edustivat yhtä lailla kirjoituksia. Hän esittää merkityksen olevan kahdentalainen. Yhtäältä teos kuvaa aikaa, jolloin Tooran ja muiden kirjoitusten ajateltiin metaforisesti tuhoutuneen temppelin mukana, minkä vuoksi tarve niiden uudelleenkirjoitukselle on suuri. Toisaalta teos on täynnä kirjoituksista juontuvaa kuvastoa ja aiheita, mikä osoittaa kirjallisen perinteen kestävä museruttavan temppelin tuhon; kirjoituksia voidaan muistella, joskaan ei suoraan lainata.

Najmanin mukaan tämä "henkinen etäisyys" kirjoituksiin heijastaa kirjoittajan tapaa suhtautua kriisiin, joka vaati juutalaisuudelta radikaalia uudistumista perinteen jatkuvuuden takaamiseksi. Ajan mittaan kehityskulku johti kristinuskon ja rabbiinisen juutalaisuuden syntymiseen, mutta 4. Esran kirja ei sovi saumattomasti kumpaankaan kategoriaan; se kuvaa aikaa, jolloin ne olivat vasta ennakoitavissa.

Luvussa neljä huomio kohdistuu 4. Esran kirjan sijainteihin. Najman havaitsee kontrastin kaupungin – niin tuhoutuneen Jerusalemin kuin syntyneen Babylonin – ja erämaan välillä. Teos kuvaa tilannetta, jossa Jerusalemin temppelin tuho ei merkinnyt vain Israelin kultillisen ja poliittisen elämän keskuksen vaan kirjoittajan koko maailmankuvan keskuksen (niin horisontaalisen kuin vertikaalisen) menetystä. Tämä saakin päähenkilön ymmärrettävästi pois tolaltaan.

Pakkosiirtolaisuus herätti kysymyksen, kuinka elää ja laulaa Heran laulua Babyloniassa toivoen samalla paluuta maahan, jossa temppele rakennettaisiin uudelleen. 4. Esran kirjassa nämä pohdinnat saavat uuden suunnan: odotus kohdistuu taivaalliseen temppeliin, joka edustaa luomistyön täydellistymistä. Antiikissa Eden ymmärrettiin temppelin prototyypinä, kun taas Aadam ja Eevan karkotus paratiisista oli prototyyppi sen tuholle ja eksiilille. Myös Esra on eksiilissä. Se kuvataan erämaana, joka kaikuu ensimmäisen ihmisparin karkotusta. Erämaan tyhjyys edustaa tuhoa ja kärsimystä, mutta Siinai-muistumien myötä se on myös paikka, jossa valmistaudutaan jumalalliseen ilmoitukseen ja jossa taivaallisen temppelin olemassaolo voidaan paljastaa. Uuden Jerusalemin odotus ja ennakointi lohduttavat Esraa hänen murehtessaan maallisen temppelin tuhoa.

Viimeisessä pääluvussa Najman tarkastelee päähenkilön muodonmuutosta matkalla uuteen toivoon. Hän soveltaa filosofi Jonathan Learin

käsitettä "radikaali toivo". Lear on yhdistänyt sen Pohjois-Amerikan Crow-intiaanien kohtaloon, ja esittää, että lamaannuttavan tuhon jälkeen usko tulevaisuuteen on palautettavissa vain mielikuvituksen avulla. Tuhosta selviytyvän tulee auktorisoida itsensä perinteen avulla, mutta samalla kyetä ilmaisemaan radikaalia toivoa. Toivosta tekee radikaalin sen kyky ylittää kulttuurin nykyinen tapa ymmärtää omat arvonsa.

Tuhon jälkeen Esra on täynnä kysymyksiä: hän ei epäile Israelin syntyä ja niistä koituvaa rangaistusta vaan pohtii, miksi Jumala ei poista syntiin johtavaa "paha sydäntä" ja miksi Jumala rankaisee Israelia enemmän kuin muita kansoja. Esran täytyy tunnustaa niin tapahtumien kulkua maailmassa ohjaava jumalallinen viisaus kuin jumalallinen oikeus. Hänen tulee ymmärtää, että yksilöt ansaitsevat rangaistuksensa tai pelastuksensa, mutta Israelin liitto pysyy voimassa niin kauan kun maailma on olemassa. Samoin taivaallinen temppele säilyy, olipa maallinen temppele olemassa tai ei. Lisäksi Esran tulee valittaa, sillä trauman voi ylittää vain, jos ihminen sekä orientoituu tulevaisuuteen että suree jo menetettyä. Kärsimyksessä ja murheessa on silti läsnä taivaallista temppeleä koskeva ilmoitus, tulevaisuus tulee jättää Jumalan käsiin.

Najman osoittaa, kuinka viisauksiperinne käy dialogia apokalyptisten näkyjen ja kirjoitusten uusimista käsittelevän epilogin kanssa. Näistä syntyy päähenkilön muodonmuutos, jota lukijan tulee jäljitellä: tuhon takia hämmentynyt ja epäilevä subjekti harjaantuu henkilöksi, joka on valmis ottamaan Tooran vastaan. Tragedia ja valitus huipentuvat kirjoitusten uudistamiseen, joka on osa 4. Esran kirjan radikaalia toivoa. Viisaus on jälleen saatavilla kirjoitusten kautta, mutta tämä ei merkitse vain ennen tuhoa tunnettujen tekstien palauttamista vaan myös seitsemänkymmenen salaisuuksia sisältävän tekstin kirjoittamista. Jälkimmäi-

set näyttävät edustavan esoteerista perimätietoa, jonka tarkka sisältö jää salaisuudeksi. Tämän loppukaneetin valossa Jerusalemin temppelin tuho on vain yksittäinen hetki koko perinteen mullistavien tapahtumien ketjussa. Se on välttämätön alkusoitto, jotta taivaallista temppeliä koskeva ilmoitus voi ylipäänsä toteutua.

Edellä kuvatuista piirteistä muodostuu tähtikuvio, jonka sisällön Najman tiivistää seuraavasti: kertomuksen keskipisteessä on (1) tuhon kohdannut hahmo, fiktiivinen Esra, joka (2) muistelee palaneita kirjoituksia keskustellessaan enkelin kanssa ja vastaanottaessaan apokalyptisia näkyjä. (3) Juonen kannalta keskeinen paikka on erämaa, jossa päähenkilö lopulta kokee (4) muodonmuutoksen, kun hänelle paljastuu tulevaa temppeliä koskeva toivo ja kun hän uudistaa Israelin liiton ja kirjoitukset.

Kuvion osia eritellessään Najman ammentaa filosofiasta ja kurkottaa kohti taiteita: lukijan ymmärrys kärsimyksestä, myötätunnosta ja kauneudesta syvenee kirjaan upotettujen Cy Twomblyn maalausten myötä. Najman viittaa Heinrich Heineen ja lainaa William Butler Yeatsin runoutta, mutta mainituiksi tulevat myös Teräsmies ja Hämähäkkimies. Nämä virikkeet yhdistyvät luontevasti muinaisiin teksteihin, joita Najman esittelee temaattisesta näkökulmasta. Hän osoittaa taitavasti, kuinka Hebrealainen Raamattu, "pseudepigrafit" (Najman suhtautuu termiin syystä kriittisesti), Kuolleenmeren käärröt, Filonin teokset, Uusi testamentti, rabbiiniset tekstit ja jopa keskiajan juutalainen kirjallisuus voivat käydä hedelmällistä dialogia.

Tutkimus auttaa lukijaa ymmärtämään 4. Esran kirjan keskeiset aiheet ja niiden yhteydet aiempaan perinteeseen. Uutta trauman jälkeistä teologiaa syntyy, kun eri vaikutteet risteävät ja kietoutuvat toisiinsa. Kirjaa on iloa lukea, sillä Najman kirjoittaa mukaansatempaavasti ja jopa kauniisti. Samalla hän käy jatkuvaa keskustelua muun tutkimuk-

sen kanssa ja täyttää tieteellisen kirjoittamisen kriteerit. Paikoitellen lukija tosin jää kaipaamaan tarkkoja sivunumeroja alaviitteisiin. Teoksessa on myös lukuisia pitkiä tekstilainauksia, joita olisi voinut eritellä vielä yksityiskohtaisemmin. Nämä puutteet ovat kuitenkin pieniä kirjan tarjoaman inspiraation rinnalla. Tutkimus on painava puheenvuoro siitä, mitä eksegetiikka voi olla 2010-luvulla. Epäilemättä se myös ennakoi yhtä suuntaa, johon tieteenala jatkossa kehittyi.

ELISA UUSIMÄKI
TEOL. TRI, HELSINKI

TORREY SELAND (TOIM.)
Reading Philo: A Handbook to Philo of Alexandria.
Grand Rapids: Eerdmans
2014. 361 s.

On aina iloinen uutinen, kun Filon Aleksandrialaisesta ilmestyy yleisteos, joka madaltaa kynnyistä lähteä tutustumaan tähän ajanlaskun taitteen tuotteliaaseen juutalaiseksegeettiin. Edellinen vastaava oli Adam Kamesarin toimittama *The Cambridge Companion to Philo* (2009). *Reading Philo* on pehmeäkantinen ja suhteellisen edullinen, selkeästi taitettu ja lähes vailla painovirheitä. Kohdeyleisöksi Seland ilmoittaa perustutkinto- ja jatko-opiskelijat.

Nyt ilmestyneen käsikirjan kirjoittajakunta on vahvasti pohjoismainen ja ilahduttavasti myös suomalaisen. Yhdestätoista artikkelista viidellä on norjalainen kirjoittaja (Seland, Stavangerin Misjonhøgskolenin Uuden testamentin emeritusprofessori, on itse kirjoittanut kolme). Lisäksi mukana ovat Åbo Akademin Uuden testamentin eksegetiikan emeritusprofessori Karl-Gustav Sandelin sekä dosentti Erkki Koskenniemi. Koko kirja perustuu alun perin Sandelinin ideoimaan,

joskin aiottua pienemmässä mitta-kaavassa toteutuneeseen hankkeeseen.

Käyn seuraavassa lyhyesti läpi artikkelien aiheet ja esitän valikoituja huomioita. Johdannossa Seland läpi Filoniin liittyviä henkilöhistoriallisia seikkoja ja esittelee kirjan. Seuraavat viisi artikkelia ovat saaneet teemakseen "Filon Aleksandrialainen kontekstissa". Artikkelinsa "Filon juutalaisena" aluksi Sandelin toteaa tällaisen rajauksen väistämättä johtavan yksipuolisuuteen, kun otetaan huomioon kreikkalais-roomalaisen ajattelun ja erityisesti Platonin merkitys Filonille. Sandelin käsittelee Filonin juutalaisuutta yleisesti, Filonia viisausajattelun edustajana sekä hänen suhdettaan kuvaamiinsa juutalaisiin ryhmiin.

Kun ensin mainitussa kohdassa tarkastellaan Filonin suhdetta Raamattuun, kohdataan yksi kirja laajemmin vaivaavista ongelmista: siitä puuttuu johdatus Filonin tuotantoon ja sen luokitteluun. Yllä mainittu *Cambridge Companion* sisältää James Roysen selkeän artikkelin Filonin teoksista, jossa esitellään mielestäni standardina pidettävä jako kolmeen Pentateukin kommentaarisarjaan (kysymyksiä ja vastauksia, vertauskuvallinen kommentaari ja lain selitys) sekä historiallis-apologettisiin ja filosofisiin teoksiin. Sandelin käyttää Peder Borgenin epätarkempaa jaottelua.

Sandelin toistaa aiemmissä yhteyksissä esittämänsä teesin, jonka mukaan Filon oli juutalaisen viisaustradition edustaja. Tätä kuvaa tulisi kuitenkin arvioida myös suhteessa kreikkalaiseen filosofiaan, minkä Sandelin osittain tekeekin. Eritellessään Filonin ajattelua hän tukeutuu kiitettävästi tämän omiin teksteihin. Sandelinin aihe on haastavasti rajattu, mutta hän selviytyy tehtävästään kunnialla esitellen laajan kirjon Filonin juutalaiseen puoleen liittyviä seikkoja. Kuva täydentyy vielä muissa artikkeleissa (erityisesti Ellen Birnbaumin), joskin ilman selvää työnjakoa Sandelinin kanssa.